

JURIDISKAIS PIENĒMUMS KĀ PIERĀDĪŠANAS PIENĀKUMA PĀRCELŠANAS PAMATS¹

Mg. iur. Edgars Golts,

Baltijas Starptautiskās akadēmijas vieslektors,

Biznesa augstskolas "Turība" studiju programmas "Juridiskā zinātne" doktorants, zvērināts advokāts, Latvija

Abstract

This work is part of the author's research promotion work on evidence in tax law. The author establishes in his work the objective of examining the legal assumption – the presumption, replacing the evidence in the dispute, which, in turn, is the basis for transferring the burden of proof to the other party involved in the dispute. The author comes to the conclusion that the burden of proof, whether transferable or not, has been transferred to the opposing party in cases where the evidence has been replaced by a presumption. The author uses scientific methods in his work: analytical, inductive (cognition), monographic or descriptive, quantitative, qualitative method. The author examines the grounds of proof and the interaction of legal presumption only in the field of public law, in particular in criminal procedural and administrative infringement proceedings. In this work, as in previous works, the author examines procedural issues of administrative offences identical to criminal law, based on the notion that administrative violation rights are viewable like criminal matters, on the same principles and standards of evidence.

Keywords: tax law, legal assumption, presumption, transferring the burden of proof

¹ Pētījums prezentēts Starptautiskajā zinātniski praktiskajā konferencē "SABIEDRĪBA. CILVĒKS. DROŠĪBA. 2018" 2018. gada 27., 28. aprīlī, Rīgā. Konferences rīkotāji Baltijas Starptautiskā akadēmija, Society for Baltic Security, Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskā fakultāte

Ievads

Šis raksts ir daļa no autora promocijas darba pētījuma par pierādījumiem nodokļu tiesībās. Raksta mērķis ir izpētīt juridiskā pieņēmuma – prezumpcijas nozīmi, aizstājot ar to pierādījumus strīdā, kas, savukārt, ir pamats pierādīšanas nastas pārņemšanai uz strīdā iesaistīto otro pusi. Autors nonāk pie secinājuma, ka pierādījumu nasta vai nu tiek pārņemta pretējai strīdus pusei gadījumos, kad pierādījums ir ticis aizstāts ar prezumpciju, vai arī netiek. Darbā izmantotas zinātniskās metodes – *analītiskā metode*, kurā veselais domās vai faktiski tiek sadalīts sastāvdaļās un tiek apskatītas šīs atsevišķās daļas; *sintēzes paņēmiens*, kurā atsevišķi pētāmā objekta elementi domās vai praktiskajā darbībā tiek savienoti vienotā veselumā, lai pētītu to kopsakarus; *induktīvo (izziņas) metodi*, kura ļauj izdarīt vispārīgus spriedumus un secinājumus uz atsevišķu sistēmas elementu vai procesu pētījuma pamata, t. i., no atsevišķā uz vispārīgo; *deduktīvo metodi*, kurā secinājumi par atsevišķiem sistēmas elementiem, to īpašībām vai parādībām ar loģisku nepieciešamību izriet no viena vai vairākiem vispārīga rakstura atzinumiem par visu sistēmu vai klasi, pie kuras elements pieder; *monogrāfisko jeb aprakstošo metodi*, ar kuras palīdzību tiek veidoti interpretējumi no pieejamās informācijas, datiem; *kvantitatīvo metodi*, kura iekļauj statistiskus salīdzinājumus un skaitļus; *kvalitatīvo metodi*, kura iekļauj pētījumu veicēju atzinumu citējumus. Darbā apskatīta pierādīšanas pamatu un juridiskās prezumpcijas mijiedarbība tikai publisko tiesību jomā, konkrēti – kriminālprocesuālajās un administratīvo pārkāpumu procesa tiesībās. Šajā darbā, tāpat kā iepriekšējos, administratīvā pārkāpuma procesuālie jautājumi pētīti identiski krimināltiesiskajiem, saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas atziņu¹, ka administratīvā pārkāpuma tiesības skatāmas līdzīgi kā krimināllietas, pēc tiem pašiem principiem un pierādījumu standartiem.

Juridiskā pieņēmuma un pierādīšanas pienākuma pārņemšana

Juridiskās prezumpcijas institūts tiek pielietots procesuālajās tiesībās, risinot virkni jautājumu, kas saistīti ar pierādīšanu strīda risināšanā. Gadījumos, kad pierādījumi par kādu faktu nav iegūstami, vai arī to iegūšana ir pārāk sarežģīta un neļauj efektīvi atrisināt strīdu, pierādījumu aizstāj ar prezumpciju – juridisku

pieņēmumu, ko izmanto, nepārkāpjot pierādīšanas standartus. Populārākais juridiskais pieņēmums ir nevainīguma prezumpcija. Šāds pieņēmums ir pamatots ar Latvijas Republikas Satversmes² 92. pantu, kurā tiek noteikts, ka neviens, iekams viņa vaina nav pierādīta ar likumu, nav vainojams. Vienlaicīgi šī augstā norma uzliek pierādīšanas pienākumu tai strīda pusei, kura apgalvo, ka otra ir veikusi pretlikumīgu darbību.

Juridiskā pieņēmuma jēgu un pielietojumu var izskaidrot ar vienkāršu piemēru, proti, Jānis Annai nozog naudas maku, nav liecinieku, maku pie Jāņa nevar atrast, un arī citu pierādījumu nav, atskaitot Annas teikto, ka manta zudusi. Pierādījumu nasta guļas uz Annu, pieņemtajos un atzītajos pierādīšanas standartu ietvaros, jo mūsdienās izmantot viduslaiku inkvizīcijas metodes, lai iegūtu pierādījumus, nav atļauts un nav pieļaujams, tā kā nav pierādījumu, tad tos “aizstāj” juridiskais pieņēmums, ka Jānis nav nozadzis Annas maku. Juridiskais spriedums ir, ka Jānis nav zaglis, kaut arī ir Annas maku paņēmis, un patiesība ir tāda, ka Jānis ir zaglis. Kas tad ir patiesība? Pirmajā mirklī – viss ir ļoti vienkārši – patiesība ir tas, kas eksistē patiesām. Bet kā jāsaprot šī ”patiesā eksistēšana”? Vai tā ir īstenības faktu objektīvā realitāte vai tas kā to interpretējam mēs, vai tā ir mūsu pārlicība šīs interpretācijas patiesumā?³ Kā tad ir patiesībā – Jānis nozaga vai nenozaga maku? Atbilde ir tikpat vienkārša un vienlaikus sarežģīta, kā pats jautājums. Patiesība ir jāpierāda, lai atrisinātu strīdu par Annas maka pazušanu vai nozagšanu. Patiesība un pierādījums ir divi dažādi izziņas aspekti. Patiesība ir objektīva tajā ziņā, ka tās saturs ir neatkarīgs no mūsu apziņas – attieksme pret noteiktas domas saturu nevar mainīt to atbilstību vai neatbilstību īstenībai⁴. Taču, kamēr patiesības saturs nav pamatots, atbilstoši atzinumi paliek varbūtīga pieņēmuma, hipotēzes vai versijas statusā⁵. Strīda risināšanā par Annas maka pazušanu un, lai noskaidrotu, vai Jānis ir maku paņēmis, noskaidrojams ir jautājums, kuram un kas ir jāpierāda, un kādā veidā, un, būtiski, lai strīds turklāt tiktu atrisināts taisnīgi. Juridiskā valodā izsakoties, ir jānoskaidro, uz kuru gulstas pierādīšana nasta, kas ir pierādījuma priekšmets, kādi ir pierādījuma standarti un kādā veidā tiek nodrošināts taisnīgums. Taisnīgumu pašsaprotami nodrošina tiesības, jo tiesiskam taisnīgumam jābūt stipram un tiesību varai jābūt taisnīgai⁶, jo, lai arī no vienas puses, strīds jārisina (jātiesā) pēc patiesības, bet, no otras puses, noteikti jāvadās no likuma, un tikai tad šīs abas orientācijas var savienot, ja likums pats arī satur patiesību⁷.

Lai atklātu noziegumu kā pagātnes notikumu, to var pierādīt tikai ar tagadnē atrodamu ziņu un faktu palīdzību, jo ikvienā lietā pierādīšana ir procesuālo darbību galvenā sastāvdaļa; no tās pareizuma un pamatotības atkarīga objektīvās patiesības noskaidrošana lietā⁸. Pierādīt (*autors – darīt pierādīšanu*) var vienīgi ar pierādījumu palīdzību. Pierādījumus savāc, pārbauda un novērtē ar mērķi noskaidrot patiesību⁹. Pierādīšana ir procesa dalībnieka darbība, kas izpaužas kā pierādīšanas priekšmetā ietilpstošo apstākļu esamības vai neesamības pamatošana, izmantojot pierādījumus¹⁰. Pierādījumu teorijā kā kriminālprocesa zinātnes sastāvdaļā joprojām pastāv pretrunas, nosakot pamata terminus šai teorijai – pierādīšana un pierādījumi. Kā redzams, pierādīšanas teorija, vai pierādījumu teorija, ir neatņemama procesuālo tiesību sastāvdaļa¹¹. Noteikta procesuālā kārtība un tās ievērošana var atrisināt strīdu taisnīgi, vismaz tajā izpratnē, kā to uz konkrēto brīdi tiesību normās ir noteikusi sabiedrība. Gan izveidojoties procesuālajai kārtībai vēsturē, gan arī tai attīstoties un pilnveidojoties, tā iekļauj cilvēces domas konkrētajā periodā par taisnīgumu, pieņemamu kārtību strīdu risināšanā, izmantojot tās pierādīšanas un izzināšanas iespējas, kādas pastāv konkrētajā brīdī, un taisnības izpratne vienmēr ir pavadījusi cilvēci šajā ceļā.

Pierādīšanu var definēt kā normatīvi reglamentētu un loģiski pamatotu darbību, kas vērsta uz pagātnes apstākļu izzināšanu pierādījumu novērtēšanas procesā, noskaidrojot nozīmīgus juridiskos faktus pierādīšanas priekšmeta noteiktajās robežās¹². Senators J. Balodis 1938. gadā ir teicis, ka taisnība tautu paaugstina, ar pārliecību apgalvojot, ka netaisnība, nepatiesība un meli tautu pazemo, grauj viņas pašcieņu, godu un labo slavu, tie visi ir liels sadzīves ļaunums, pret kuru ir jācīnās ne tikai atsevišķiem indivīdiem, viņu šaurākās kopdzīves attiecībās, bet tie visiem iespējamiem līdzekļiem jāapkarro, arī sabiedrībai un valsts varai¹³.

Atgriezoties pie Annas gadījuma domājams, ka ir jānoskaidro un jāpierāda ar pierādījumu palīdzību un, iekļaujoties procesuālajā kārtībā, – “tās dienas notikumu” redzējums no šodienas skatupunkta caur pieejamo pierādījumu prizmu. Kas tad ir pierādījumi un to priekšmets? Par pierādījumiem uzskata jebkurus faktus, kurus var saprotamā veidā nodot otrai personai¹⁴, bet pierādīšanas priekšmets, vienkāršoti sakot, ir tas, kas ir jāpierāda¹⁵. Ar pierādījumu palīdzību nevis tiek noskaidrota patiesība, bet gan tiek pamatota nodarījuma un

citu apstākļu esamība vai neesamība¹⁶. Pierādījums ir fakts, kas kaut ko apstiprina, slēdzienu sistēma, ar kuru palīdzību tiek iegūts jauns spriedums par notikušo¹⁷. No sacītā izriet, ka pierādījums ir Annas sniegtā informācija, kur Annas liecība ir pierādīšanas līdzeklis, bet Anna pati ir šo pierādījumu avots¹⁸. No vienkāršā piemēra skaidrs ir viens, ka Annas maks nav viņas valdījumā un Annai ir aizdomas, ka to izdarījis Jānis. Šādas ziņas kā pierādījumu iegūstam no pierādījuma avota (Annas) ar pierādīšanas līdzekļa (liecības) palīdzību. Vai ar to ir pietiekoši, lai varētu spriest, ka Jānis ir nozadzis Annas maku? Šajā brīdī ir jāapskata pierādīšanas robežas (standarts). Tiesību doktrīnā, it īpaši ārvalstu, tiek nodalīti dažādi pierādīšanas standarti, vai precīzāk pierādīšanas robežas. Piemēram, tiek norādīti tādi pierādīšanas standarti kā saprātīgas aizdomas, iespējams pamats, pierādījuma pārsvars, skaidri un pārliecinoši pierādījumi, pāri saprātīgām šaubām.

Latvijas tiesību doktrīnā un procesuālajās tiesībās iepriekšminētie pierādīšanas standarti arī ir pazīstami ar kādu no minētajiem vai nedaudz atšķirīgiem nosaukumiem. No minētajiem pierādīšanas standartiem par zemāko pieņemts uzskatīt saprātīgu aizdomu standartu, bet par augstāko – pāri saprātīgām šaubām¹⁹. Administratīvo pārkāpumu procesā un kriminālprocesā pastāv visaugstākais pierādīšanas standarts – pāri saprātīgām šaubām²⁰, un šo un visus pārējos pierādīšanas standartus nosaka likums, nevis strīdus dalībnieki, pat ne tiesa vai tiesnesis²¹.

Pierādīšanas priekšmets un tā robežas (standarti) ir divi savstarpēji saistīti un savstarpēji atkarīgi jēdzieni, jo pirmais atspoguļo pierādīšanas mērķi, bet otrais – līdzekļus mērķu sasniegšanai²². Vispārinot pierādīšanas priekšmetu strīdā, var teikt, ka pierādīšanas priekšmets ir visi tie apstākļi, kādi ir norādīti, bet, ja kaut kādi apstākļi nav norādīti, tad tie nevar būt par pierādīšanas priekšmetu²³. Kā izvērtēt un noteikt, vai Annas sniegtā informācija par Jāņa pretlikumīgo rīcību stāv pāri saprātīgām šaubām? Vai ar to ir pietiekami, lai nospriestu, ka Jānis ir zaglis, jo ir paņēmis Annas maku? Un vai Annai tas ir jāpierāda? Šajā brīdī, būtu jārisina jautājums par pierādīšanas pienākumu. Romiešu tiesībās – pierāda tas, kas apgalvo, tomēr apskatāmajā piemērā, pierādīšanas pienākums piekrīt Annai. Pierādīšanas pienākums (lat. *onus probandi* – pierādīšanas nasta) ir noteikums jebkurā procesā, tai skaitā kriminālprocesā un administratīvā pārkāpuma procesā, saskaņā ar kuru procesa

dalībniekiem ir pienākums pamatot tādu apstākļu esamību, kuriem ir būtiska nozīme lietas izskatīšanā²⁴.

Pierādīšanas teorijā tiek nodalīti divi pierādīšanas nastas veidi: pārliecināšanas nasta un pierādījumu iesniegšanas nasta. Pārliecināšanas nasta ir tiesas pārliecināšana par lietā nozīmīgu faktu patiesumu vai pietiekamu iespējamību, kas tiek īstenota, pamatojoties uz visiem lietā esošajiem pierādījumiem un nepieciešamajās pierādīšanas standarta robežās. Savukārt pierādījumu iesniegšanas nasta tiek definēta kā pusei uzliekams pienākums iesniegt pietiekošus pierādījumus lietai, lai to varētu izspriest tiesa, skaidrojot, ka “pierādījumu iesniegšanas pienākums” ir nevis pienākums pierādīt strīdīgus faktus, bet gan izraisīt strīdus lietu²⁵.

Kriminālprocesā atšķiras ne tikai valsts un personas pilnvaru apjoms, bet arī būtiski atšķiras pieejamie resursi, tāpēc vainotajai personai ir tiesības aktīvi nesadarboties un nepalīdzēt atklāt noziedzīgus nodarījumus. Šādas tiesības kļūst vērtīgas un palīdz nodrošināt to, ka valsts patstāvīgi un efektīvi izpilda tai uzlikto pienākumu pierādīt personas vainu, kā arī tiesiski un pamatoti konstatēt personas vainu un nepārsniegt pilnvaru robežas. Personas vainīguma pierādīšana ir apsūdzības puses pienākums²⁶. Mūsu situācijā, kad vienkāršības pēc Anna iemieso arī valsts funkcijas, redzams, ka viennozīmīgi un nepārprotami Jāņa vaina jāpierāda Annai.

Praksē vērojami prettiesiski mēģinājumi pārliecināšanas pienākumu uz aizdomās turētājiem vai apsūdzētajiem beidzas ar viņiem nelabvēlīgiem izmeklētāja vai tiesas lēmumiem (lūguma noraidīšana, pat lietas izbeigšana, notiesājošs spriedums, lēmums par sūdzības par spriedumu noraidīšanu), kas tiek motivēti ar to, ka apsūdzētais vai viņa aizstāvis nav iesnieguši pārliecinājošus pierādījumus par nevainīgumu. Ir jāatceras arī, ka jāpierāda ne tikai apstākļi, kas pierāda vainu²⁷. Tātad, uz Annu gulstas pierādījumu nasta un jāpierāda vaina, bet Jānim nav jāpierāda savs nevainīgums. Šādu privilģētu tiesību Jānim nodrošina Latvijas Republikas Satversmes 92. pants, kurā noteikts, ka ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu. Vienlaicīgi šī augstā norma uzliek pierādīšanas pienākumu tai strīdus pusei, kura apgalvo, ka otra ir veikusi pretlikumīgu darbību. Latvijas Republikas Satversmes 92. panta otrajā teikumā nostiprinātā nevainīguma prezumpcija ir viens no tiesiskas valsts pamatprincipiem.

Līdz šim Latvijas Republikas Satversmes tiesa nevainīguma prezumpciju vērtējusi kā tiesību uz taisnīgu tiesu elementu krimināllietās un administratīvo pārkāpumu lietās. Lai izvērtētu apstrīdēto normu atbilstību nevainīguma prezumpcijas principam, Satversmes tiesa visupirms noskaidro, vai apstrīdētās normas reglamentē tādu tiesību jomu, uz kuru attiecināma nevainīguma prezumpcija, vērtējot: konkrētā nodarījuma kvalifikāciju, to saistot ar krimināltiesībām; nodarījuma raksturu un smagumu; attiecīgajai personai par nodarījumu draudošā soda bardzību²⁸.

Nevainīguma prezumpcijas princips ir noteikts Eiropas Savienības Pamattiesību hartas²⁹ 47. un 48. pantā, Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. pantā³⁰ un Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 14. pantā,³¹ Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 11. pantā³², Latvijas Republikas Satversmes 92. pantā. Nevainīguma prezumpcija ir juridiskais pieņēmums, ka persona nav vainīga līdz netiek pierādīts pretējais, un šis juridiskais pieņēmums nostiprināts kā vispārējs tiesību princips.

Kas tad ir prezumpcija tiesībās? Prezumpcija – *juridiskā prezumpcija (lat. praesumptio iuris)* pazīstama jau romiešu tiesībās, kur tā pastāvēja kā ideāla shēma, modelis, t. i., juridisko faktu juridiska konstrukcija, ko paredz atbilstošas tiesību normas, kur tiek atzīti par patiesiem apgalvojumi kā pierādīti fakti. Prezumpcija ir īpaša juridiska konstrukcija, kura ir tuvu virtuālajai realitātei. Prezumpcija ir ticams apgalvojums, līdz tiek pierādīts pretējais³³. No iepriekš teiktā izriet, ka nevainīguma prezumpcija ir ticams apgalvojums, ka persona nav vainīga līdz netiek pāri saprātīgām šaubām pierādīts pretējais. Mūsu piemērā Annai ir jāpierāda, ka, izslēdzot saprātīgas šaubas, var apgalvot un pierādīt, ka Jānis ir nozadzis maku. Tā kā jebkurš strīda izšķīrums ir tikai varbūtības (iespējamības) novērtējums, jo pierādāmais ir jāskaidro ar iespējamo, līdz ar to pierādīšana ir tikai apzīmējums noteikta līmeņa iespējamībai, tam, ka specifiskais fakts vai stāvoklis eksistē³⁴. Ja Jānis neatzīstas maka nozagšanā, juridiskais fakts ir, ka maks ir nozagts, bet to nav izdarījis Jānis. Pieņemot, ka Jānis izmanto jau minēto nevainīguma prezumpcijas principu un tiesību neliecināt pret sevi, un atceroties, ka Jānim savs nevainīgums nav jāpierāda, strīda izšķīrums ir, ka Jānis nav pārkāpis Annas mantiskās intereses un nav radījis nekādu kaitējumu. Vai tāds strīda izšķīrums ir taisnīgs? Anna noteikti iebildīs. Varbūt uzlikt pienākumu Jānim pierādīt savu nevainīgumu, un, vai Jāņa tiesības ir

absolūtas? Latvijas Republikas Satversme tieši neparedz gadījumus, kuros tiesības uz taisnīgu tiesu varētu ierobežot, tomēr šīs tiesības nevar uzskatīt par absolūtām³⁵.

Latvijas Republikas Satversme ir vienots veselums, un tajā ietvertās normas ir interpretējamas sistēmiski. Pieņēmums, ka konkrētām pamattiesībām vispār nevarētu noteikt ierobežojumus, nonāktu pretrunā gan ar Latvijas Republikas Satversmē garantētajām citu personu pamattiesībām, gan arī ar citām Satversmes normām³⁶. Piemēram, tiesības uz pieeju tiesai var ierobežot, bet ir jāpārbauda, vai ierobežojums ir attaisnojams, proti, vai:

- 1) tas ir noteikts ar likumu;
- 2) tam ir leģitīms mērķis;
- 3) tas ir samērīgs³⁷.

Secināms, ka pastāv zināmi apstākļi, kad šādas tiesības ir ierobežojamas.

Preteji nevainīguma prezumpcijai, fakta legālā prezumpcija pierādīšanas nastu pārliek uz iespējami vainīgo personu. Legālās prezumpcijas kā jebkura juridiskā pieņēmuma pamatā ir varbūtība, nevis patiesība³⁸, un kā jau procesuālai prezumpcijai mērķis ir norādīt uz pusi, kurai uzlikta pierādīšanas nasta³⁹.

Apskatot citus juridisko pieņēmumu pielietošanas gadījumus, kā, piemēram, karteļa pārkāpumus, ir nostiprināts pieņēmums, ka, konkurentiem fiksējot cenas, ir radīts kaitējums, un atbildētājam ir jāsniedz pierādījumi, lai atspēkotu šādu pieņēmumu⁴⁰, vai arī, Paziņošanas likuma⁴¹ norma nosaka dokumenta saņemšanas prezumpciju, ka dokuments, kas paziņots kā ierakstīts pasta sūtījums, ir paziņots septītajā dienā pēc tā nodošanas pastā. Šo prezumpciju adresāts var atspēkot, norādot objektīvus iemeslus, kas bijuši par šķērslī dokumenta saņemšanai. Dokumenta paziņošanā spēkā ir adresāta līdzdarbības princips. Tas nozīmē, ka pašam adresātam ir pienākums līdzdarboties dokumentu apritē, piemēram, nodrošinot faktisku sasniedzamību norādītajā adresē, rūpējoties par savas pasta kastītes kārtību, rūpējoties par dokumentu saņemošo personālu. Līdzdarbības pienākuma neizpildīšanas gadījumā adresāts, iespējams, var izvairīties no dokumenta faktiskas saņemšanas, bet nevar izvairīties no dokumenta saņemšanas tiesiskā nozīmē (Paziņošanas likuma 8. panta trešā daļa un 3. panta piektā daļa)⁴². Šajā gadījumā adresāts nesaņem sūtījumu, bet juridiskais apgalvojums jeb strīda izšķirums ir tāds, ka persona šo sūtījumu ir saņēmusi, līdzīgi kā

gadījumā ar Annu, kad nevar pierādīt, ka maku nozadzis Jānis, kaut patiesībā tā ir, bet juridiskās sekas izriet no strīda juridiskā izšķiruma, proti, nav pāri saprātīgām šaubām pierādāms apgalvojums, ka Jānis ir nozadzis maku.

Arī fakta legālā prezumpcija nav absolūta. Tās apšaubīšanas kritēriji ir saprātīgu šaubu radīšana par skatāmajiem apstākļiem, ievērojot samērīgumu fakta legālās prezumpcijas apjomā un saglabājot efektīvas aizstāvības tiesības un nevainīguma prezumpciju⁴³.

Fakta legālās prezumpcijas nostiprināšanā tiesību normās un piemērošanā jāievēro samērīguma princips un nevainīguma prezumpcija, kā arī jāparedz efektīvas iespējas fakta legālo prezumpciju atspēkot. Fakta legālā prezumpcija nedrīkst pārtapt vainas prezumpcijā. Ja privātpersona apšaubā likumā prezumētu faktu, tai jābūt iespējai paust pamatotas šaubas par šādas prezumpcijas atbilstību īstenībai un pierādīt pretējo. Turklāt, lai fakta legālo prezumpciju vispār varētu piemērot, valstij vispirms ir jāpierāda personas *prima facie* (*latv. – pirmajā mirklī*) saistība ar pārkāpumu⁴⁴. Tādējādi, reducējot augstāk minēto uz autora piedāvāto vienkāršoto un vispārināto piemēru, apstākļos ja Jānis, iespējams, būtu iegādājies kādu mantu un apstākļos, ka viņam iepriekš šādu līdzekļu nav bijis, un Annas makā tieši tādi līdzekļi ir atradušies, tad Jānim varētu uzlikt pienākumu pierādīt līdzekļu rašanās avotu. Tādā gadījumā Jānim būtu savu līdzekļu izcelsmes pierādīšanas nasta, neskatoties uz nevainīguma prezumpciju un tās principu ievērošanu. Šādā vienkāršā un vispār saprotamā piemērā redzams, ka pierādīšanas nasta var tikt pārcelta no vienas strīda puses otrai, lai strīda risināšana un izšķiršana būtu taisnīga. Autors vienkāršojis pētījumā aprakstīto izdomāto piemēru, apzinoties, ka juridisko normu un principu mijiedarbība ir daudz sarežģītāks process, it sevišķi starpdisciplināru strīdu jomās.

Secinājumi

Pētot juridisko pieņēmumu jēdzienu un būtību, var secināt, ka:

1. Juridiskais pieņēmums procesuālajās tiesībās tiek izmantots kā pierādījumu “aizstājējs”, aizpildot pierādījumu “robus” strīdu izšķiršanā.
2. Juridiska strīda izšķirējs nevar noskaidrot un nenoskaidro patiesību, bet nonāk pie juridiska slēdziena, izvērtējot

- pierādījumus, un, ja pierādījumu trūkst vai tie ir nepietiekami, piemēro juridiskos pieņēmumus.
3. Procesuālajās tiesībās juridiskā pieņēmuma pielietošanas gadījumā var tikt mainīta pierādīšanas nasta no vienas strīda puses uz otru.

Atsauces

- ¹ Cilvēktiesību tiesas lieta *Västberga Taxi Aktiebolag un Vulic pret Zviedriju*, pieteikuma numurs 36985/97, 2002. gada 23. jūlijs.
- ² Latvijas Republikas Satversme. Pieņemta 15.02.1922. Publicēta: Latvijas Vēstnesis, 01.07.1993, nr. 43. Pēdējie grozījumi 14.06.2016.
- ³ Vedins, I. Patiesība un taisnīgums. Latvijas Policijas akadēmijas raksti 7. – Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2000., 15. lpp.
- ⁴ Vedins, I. Zinātne un patiesība. 18.2. sadaļa „Izziņa un patiesība”. – Rīga, 2008.
- ⁵ Vedins, I. Patiesība un taisnīgums. /g. r. A. Kavalieris. Latvijas Policijas akadēmijas raksti 7.– Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2000., 16. lpp.
- ⁶ Turpat, 34. lpp
- ⁷ Jakubaņecs, V. Tiesības sabiedrībā. – Rīga: “P & K” tipogrāfija, 1998., 6. lpp.
- ⁸ Liede, A. Latvijas PSR Kriminālprocess (vispārīgā daļa) un tiesu pierādījumi. – Rīga, izdevniecība „Zvaigzne”, 1970., 212. lpp.
- ⁹ Strada-Rozenberga, K. Pierādīšanas teorija kriminālprocesā. Vispārīgā daļa. Rīga : Biznesa augstskola „Turība”, 2002., 114. lpp.
- ¹⁰ Turpat, 63. lpp.
- ¹¹ Сумбарова, М. Уголовный процесс Латвии. Краткий курс. Общие положения: учебное пособие. Рига: Jumi, 2012, 31. lpp.
- ¹² Ose, D. Pierādījumi un pierādīšana civilprocesā. Promocijas darbs. Rīga, 2013. Skatīts https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/5139/23437-Daina_Ose_2013.pdf?sequence=1
- ¹³ Balodis, J. Nepatiesa liecība kā pretdarbība tiesai. Tieslietu ministrijas Vēstnesis. 19. gads. – Tieslietu ministrijas izdevums. A. Gulbja grāmatu spiestuve Rīgā, Ausekļa ielā 9, 1938., 415. lpp.
- ¹⁴ Briede, J. Pierādījumi administratīvo pārkāpumu lietās. Administratīvā un kriminālā justīcija, Nr.4/2002, 53. lpp.
- ¹⁵ Turpat, 30. lpp.
- ¹⁶ Dombrovskis, R. Pierādījumu izpratne kriminālprocesā. Administratīvā un kriminālā justīcija, Nr.1/2000, 43. lpp.
- ¹⁷ Jakubaņecs, V. Juridiski terminoloģiskā skaidrojošā vārdnīca. – Rīga: b.i., 1999., 81. lpp.
- ¹⁸ Liede, A. Latvijas PSR kriminālprocess (vispārīgā daļa) un tiesu pierādījumi. – Rīga: Zvaigzne, 1970.

- ¹⁹ Jurkeviča, T., Šmits, K. Pierādīšanas pienākums: pierādīšanas standarta procesuālā izpratne. Administratīvā un kriminālā justīcija, Nr.3/2017, 44. lpp.
- ²⁰ Turpat, 47. lpp.
- ²¹ Dzalbe, P. (2012. gada 9. septembris). *AT senators: Augstus pierādīšanas standartus kriminālprocesā noteic likums, nevis tiesa*. Retrieved aprīlis 24, 2018, skatīts <https://www.diena.lv/raksts/latvija/viedokli/at-senators-augstus-pieradisanas-standartus-kriminalprocesa-noteic-likums-nevis-tiesa-13966813>
- ²² Petrova, S. Pierādīšanas priekšmets nepilngadīgo lietās. Administratīvā un kriminālā justīcija, Nr. 4/2001, 23. lpp.
- ²³ Augstākās tiesas spriedums lietā. SKK-314/2010, A. S. (n.d.). Skatīts: aprīlis 24, 2018, from <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2010>
- ²⁴ Kūtris, G. Juridisko terminu vārdnīca. – Rīga: Nordik, 1998., 203. lpp.
- ²⁵ Radzeviča, D. (2014). Pierādīšanas standarts: “ārpus saprātīgām šaubām” un “saprātīgu šaubu radīšana”. Administratīvā un kriminālā justīcija, Nr.2/2014, 34. lpp.
- ²⁶ Nesterova, I. Tiesību sevi neapsūdzēt pamatojums. Juridiskā zinātne, Nr.4/2013, 157. lpp.
- ²⁷ Sumbarova, M. Personā, pret kuru uzsākts kriminālprocess tiesiskais stāvoklis, pēc Latvijas Republikas Kriminālprocesa likuma. – Rīga: SIA “JUMI”, 2011., 67. lpp.
- ²⁸ Normas, kas paredz atbildību par juridiskas personas nokavētajiem nodokļu maksājumiem, atbilst Satversmei. <http://www.satv.tiesa.gov.lv/press-release/normas-kas-paredz-atbildibu-par-juridiskas-personas-nokavetajiem-nodoklu-maksajumiem-atbilst-satversmei/>, 13.,14. punkts.
- ²⁹ Eiropas Savienības Pamattiesību harta (2012. gada 6. oktobris). Skatīts: 2018. gada 23. aprīlis no <http://eur-lex.europa.eu>: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT>
- ³⁰ Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija (1997. gada 13. jūnijs). Skatīts: 2018. gada 23. aprīlis, from www.likumi.lv: <http://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/649>
- ³¹ ANO Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām (2003, aprīlis 23). Retrieved maijs 23, 2016, from www.likumi.lv: <http://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/705>
- ³² ANO Vispārējās cilvēktiesību deklarācija (2013. gada 2. janvāris). Skatīts: 2018. gada 23. aprīlis, from <http://www.tiesibsargs.lv>: <http://www.tiesibsargs.lv/tiesibu-akti/ano-dokumenti/ano-vispareja-cilvektiesibu-deklaracija/>
- ³³ Baikovs, A. Īpašās juridiskās konstrukcijas (aksiomas, prezumcijas, fikcijas un preferences) Latvijas civiltiesībās. Administratīvā un kriminālā justīcija, Nr.2/3/2011, 175. lpp.
- ³⁴ Uglow, S. Evidence: Text and Materials. London: Sweet & Maxwell, citēts pēc: Strada-Rozenberga, K. (2002) Objektīvā patiesība vai subjektīvā

- pārlicība kā pierādīšanas standartu kritēriji kriminālprocesā (I). – Rīga: Likums un Tiesības, 4 sējums, Nr.31, 60.-61. lpp.
- ³⁵ Satversmes tiesas 2005. gada 4. janvāra spriedums lietā Nr. 2004-16-01, 7.1. punkts.
- ³⁶ Satversmes tiesas 2002. gada 22. oktobra spriedums lietā Nr. 2002-04-03, secinājumu daļas 2. punkts.
- ³⁷ Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-04-01 secinājumu daļas 1.2. punkts, http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2010-01-01_Spriedums.pdf
- ³⁸ Kriviņš, A. Pierādīšanas nastas pārmešana un legālās prezumcija korupcijas ierobežošanas un apkarošanas kontekstā. Administratīvā un kriminālā justīcija, Nr.3/2012, 36.-46. lpp.
- ³⁹ Baikovs, A. Īpašās juridiskās konstrukcijas (aksiomas, prezumcijas, fikcijas un preferences) Latvijas civiltiesībās. Administratīvā un kriminālā justīcija, Nr.2/3/2011, 177. lpp.
- ⁴⁰ Konkurences tiesību apkārtraksts, <http://tgsbaltic.com/assets/Uploads/News/Competition-Newsletter-2015-02-16-LV-.pdf>
- ⁴¹ Paziņošanas likums, pieņemts 16.06.2010. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 30.06.2010. ar grozījumiem 01.03.2017.
- ⁴² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2015. gada 25. jūnija spriedums lietā Nr.A420425413 SKA-848/2015.
- ⁴³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006. gada 16. februāra lēmums lietā SKK 01-0095/06 (krimināllieta Nr.018100014030, <http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department2/2006/kd160206.doc>
- ⁴⁴ Satversmes Tiesas spriedums lietā Nr. 2012-15-01, http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2012-15-01_Spriedums.pdf

Аннотация

Данная статья представляет собой часть авторского диссертационного исследования о доказательствах в налоговом законодательстве. Автор приходит к выводу, что бремя доказывания, передаваемого или нет, может быть передано противоположной стороне в тех случаях, когда доказательства были заменены презумпцией. Автор рассматривает основания доказывания и взаимодействие правовой презумпции в области публичного права, в частности, в уголовном и процессуальном судопроизводстве. Автор рассматривает административные процедурные вопросы процессуальных нарушений в идентичном уголовном праве на основании вывода ЕСПЧ о том, что права административного правонарушения рассматриваются так же, как уголовные дела, в соответствии с теми же принципами и стандартами доказывания.